

Abraomo Linkolno nužudymas

Vienoje iš rinkiminių kalbų Abraomas Linkolnas pareiškė: „Šiandien aš mažiau, nei bet kada, pasisakau už tai, kad tarp juodosios ir baltosios rasių nusistovėtų vienos ar kitos formos socialinė bei politinė lygybė. Šiandien aš mažiau, nei kada nors, pasisakau už tai, kad negrai taptų rinkėjais arba prisiekusiais, kad jiems būtų leista užimti oficialias pareigas arba vesti baltąsias moteris; tarp baltosios ir juodosios rasių yra fiziniai skirtumai, kurie, kaip aš manau, visiems laikams užkerta kelia abiem rasėms sugyventi socialinės ir politinės lygybės pagrindu. Kadangi rasės negali būti lygios, bet yra priverstos būti greta, tai aš, lygiai kaip ir bet kas kitas, pasisakau už tai, kad būtų garantuotas baltosios rasės pirmavimas. Vienok aš nemanau, kad dėl to, jog baltoji rasė pranoksta juodąją, juodiesiems nieko negalima leisti. Nesuprantu, kodėl tik dėl to, kad aš nenoriu turėti vergės negrės, privalau ją vesti. Aš tiesiog noriu palikti ją ramybėje. Man jau penkiasdešimt metų ir aš niekada neturėjau nei vergės negrės, nei negrės žmonos. Todėl man atrodo, kad mes galime apsieiti ir be juodaodžių vergių, ir be juodaodžių žmonių“.

1860 m. lapkričio 6 d. Abraomas Linkolnas **šiauriečių balsais** išrinktas prezidentu. **Pietinių valstijų** gyventojai suprato, kad iš to prezidento jiems nieko gero nereikia laukti. Dėl to pietinės valstijos nusprendė taikiu keliu išeiti iš JAV. Pradžią padarė Karolinos valstija. Netrukus prisijungė Misisipė, Florida, Alabama, Džordžija, Luiziana, Texasas. 1861 m. vasario mėnesį jie pasiskelbė **Amerikos valstijų konfederacija**. Konfederacijos prezidentu išrinktas buvęs JAV gynybos ministras **Džefersonas Devisas**. JAV Konstitucijoje tokie veiksmai nebuvo numatyti.

Pietiečiai grobė JAV turtą – muitines, pašto įstaigas, arsenalus, įtvirtinimus. Vietoje vėliavos su žvaigždėmis jie sukūrė savo vėliavą. Linkolnas iš visų jėgų stengėsi neleisti valstybei iširti. 1861 m. kovo 4 d. duodamas priesaiką, jis pareiškė, kad jo tikslas yra atkurti valstybės vienybę. Kadangi fortas **Samter** laikėsi, nepasiduodamas pietiečių puolimui, Linkolnas pasiuntė laivus su maisto produktais pietiečių apgultam fortui, pabrėždamas, kad tai nėra karinė akcija. Liko neaišku, ar tikrai Linkolnas siekė taikaus sprendimo, ar tai buvo jo gudrybė pietiečių veiksams išprovokuoti.

Laivams nespėjus pasiekti forto, **balandžio 12 d.** pietiečiai puolė ir paėmė fortą. Gal ir buvo galima eiti derybų keliu, bet Linkolnas veikė kaip diktatorius – nelaukdamas Kongreso sutikimo įsakė blokuoti pietiečių prieplaukas ir pašaukė į kariuomenę 75 tūkstančius savanorių bei mobilizavo reguliarią kariuomenę. Dėl tokių prezidento veiksmų prie **Konfederacijos** prisijungė Šiaurės Karolina, Arkanzasas, Tennesis, Virdžinija, Vašingtonas ir Džefersonas. Tokiu būdu Konfederacijoje buvo iki 6 milijonų baltųjų ir 3,5 milijono vergų. Beveik visa pramonė liko JAV.

Pietiečiai pasiekė kai kurių laimėjimų, bet šiauriečiams baisu buvo ne tai. **Anglija ir Prancūzija nenorėjo išsaugoti JAV vientisumo**. Jau 1861 m. gegužės mėnesį Anglija ir Prancūzija Konfederaciją pripažino kariaujančia šalimi. Nelikus medvilnės importo į Europą, Europos valstybės linko organizuoti intervenciją aiškiai palaikydamos Konfederaciją. Siekdamas pašalinti šį pavojų, Linkolnas **1862 m. rugsėjo 22 d. paskelbė garsiąją Proklamaciją** dėl vergijos panaikinimo. Vergams Proklamacija visiškai nepadėjo, bet turėjo svarbią tarptautinę reikšmę – Europos valstybės nebeturėjo moralinės teisės pulti JAV. Vėliau susiformavo legenda, kad Linkolnas per visą karą kovojo už vergų išlaisvinimą. Iš tikrųjų vergų išlaisvinimas buvo **tiktai**

priemonė laimėti **Pilietiniame kare**. Svarbiausias Linkolno tikslas buvo išsaugoti valstybės vienybę. Keletą mėnesių iki Proklamacijos jis pareiškė, kad Kongresas neturi teisės paleisti vergus kurioje nors valstijoje. 1862 m. gegužės 9 d. šiauriečių generolas Hanteris paskelbė laisvais visus Džordžijos, Floridos ir Pietų Karolinos vergus. Linkolnas generolo sprendimą atšaukė. Kai vienas laikraštis Linkolnui prikišo šią poziciją, Linkolnas atsakė, kad jeigu jis galėtų išsaugoti valstybės vienybę nepaleisdamas nė vieno vergo, jis taip ir padarytų.

Po Proklamacijos karas tęsėsi dar pusantrų metų ir darėsi vis žiauresnis: granatos, raketos, minos, kulkosvaidžiai (Gatlingo kulkosvaidis pirmą kartą panaudotas 1862 m.), torpedos, jūrų minos, šarvuočiai, aerostatai, ugnisvaidžiai. Prarasti bet kokie moraliniai kariavimo principai. Ypatingai aršus tokio kariavimo būdo šalininkas buvo šiauriečių generolas **Viljamas Šermanas**. Jis kariavo ne tik prieš pietiečių kariuomenę, bet ir prieš taikius gyventojus. Paskui jo armiją traukė tūkstančiai marodierių bei juodaodžių padegėjų ir banditų.

1865 m. balandžio 9 d. Vyriausiasis Konfederacijos kariuomenės vadas generolas **Robertas Li** kapituliuavo vyriausiajam Sąjungos kariuomenės vadui generolui **Luisui Grantui**.

Šiaurinių valstijų gyventojai triumfavo ir norėjo, kad pietinės valstijos kompensuotų visus karo nuostolius. Tačiau prezidentas turėjo kitą nuomonę: pietinių valstijų gyventojai ne nugalėtieji, ne užkariauti – jie turi būti lygiateisiai Sąjungos gyventojai, o karo tikslas iš pat pradžių buvo valstybės vienybė. Tačiau prezidento nuomonės nepalaikė jo aplinka.

Ruošdamasis į teatrą, prezidentas paprašė karo ministrą **Edviną Stentoną** skirti jo apsaugai ministro adjutantą majorą Ekkartą, patikimą ir labai stiprų žmogų. Ministras pareiškė, kad Ekkartas tą dieną reikalingas kitoje vietoje, kur be jo negalima apsieiti (vėliau paaiškėjo, kad majoras tą vakarą neturėjo jokių užduočių).

Teatre prie prezidento ložės turėjo budėti policininkas **Parkeris**, bet jis iš pradžių atsisėdo žiūrovų salėje, o kiek vėliau nuėjo į barą. Vėliau paaiškėjo, kad Parkeris buvo ne kartą baustas už drausmės laužymą ir girtavimą.

Į teatrą prezidentą palydėjo kitas policininkas – **Krukas**. Prezidento rašomojo stalo stalčiuje buvo apie 80 laiškų, kuriuose jam buvo grasinama mirtimi. Prezidentas klausė Kruko, ar šis žino, kad yra žmonių, norinčių nužudyti prezidentą. Krukas atsakė: „Ir aš neabejoju, kad jie tai padarys“.

1865 m. balandžio 14 d. prezidentas su žmona teatre „Fordas“ žiūrėjo komediją „Mūsų amerikietis pusbrolis“. Prezidento ložėje dar buvo prezidento viešnia Klara Harris ir jos palydovas majoras **Retbonas**. Aktorius **Džonas Butsas** atidarė duris į prezidento ložę ir atsistojo nedideliame praėjime, skyrusiam ložę nuo koridoriaus. Prieš pietus Butsas jau buvo atėjęs čia ir vidinėse ložės durelėse peiliu prarėžęs skylę, per kurią dabar matė, kurioje vietoje sėdi prezidentas. Stovėdamas Butsas laukė tam tikros spektaklio scenos, kur žiūrovai visada kvatodavo. Juokui griaudėjant, Butsas atidarė vidines ložės dureles, atsistojo prezidentui už nugaros ir šovė jam į pakaušį. Majoras Retbonas puolė žudiką, bet šis smogė majorui peiliu, sužeidė majorui ranką, o

pats iš trijų metrų aukščio nušoko į sceną susilaužydamas kairįjį blauzdikaulį. Nežiūrint traumos, jam pasisekė pabėgti. Prie teatro jo laukė žirgas.

Tuo metu **Luisas Peinas**, šiek tiek riboto proto stipruolis, bandė nužudyti Valstybės sekretorių **Viljamą Sjuardą**. Sekretorius neseniai buvo patekęs į ekipažo avariją – lūžo žandikaulis ir dešinė ranka. Dėl to Sjuardas gulėjo namie, savo viloje, kur kartu gyveno žmona, duktė ir du sūnūs. Peinas ir kitas sąmokslininkas – **Devidas Haroldas** – atėjo prie vilos. Haroldas liko lauke, o Peinas įėjo į vilą. Tada Haroldas pririšo Peino žirgą prie medžio, o pats spruko. (Balandžio 15 d. 7 valandą 22 minutės prezidentas mirė, taip ir neatgavęs sąmonės.)

Pasakęs, kad turi kažką perduoti nuo gydytojo, Peinas veržėsi į sekretoriaus miegamąjį antrame aukšte. Sekretoriaus sūnus Frederikas bandė sulaikyti Peiną, bet šis šovė į Frederiką. Pistoletas užsikirto. Peinas ginklo rankena keletą kartų sudavė Frederikui per galvą ir smogė peiliu. Frederikas prarado sąmonę. Įsiveržęs pas ligonį, Peinas smogė peiliu, bet pataikė į įtvarą, buvusį ant sekretoriaus veido. Tuomet kitas sekretoriaus sūnus – Augustas – ir prie sekretoriaus budėjęs juodaodis puolė žudiką. Šis, būdamas labai stiprus, lengvai su abiem susidorojo ir pabėgo.

Tą patį vakarą turėjo būti nužudytas vice prezidentas **Endriu Džonsonas**. Bet žudikas **Džordžas Etcerođtas** išsigando, dėl drąsos išgėrė, bet padaugino. Dėl to nė nebandė vykdyti užduoties.

Karo ministras Stentonas ėmėsi organizuoti nusikaltėlių sulaikymą, šeši keliai iš Vašingtono buvo uždaryti, bet dvi galimybės bėgliams buvo paliktos – abu keliai vedė į žemutinį Merilendą. Nors Pilietinio karo metu nedidelė Merilendo valstija buvo šiauriečių pusėje, karui pasibaigus joje knibždėte knibždėjo Konfederacijos partizanų. Viename iš tų dviejų kelių buvo tiltas per Anakostijos upę, ant kurio 10 valandą 45 minutės vakaro pasirodė Butsas, seržantui Kobbiui pasakė tikrą savo pavardę, pridurdamas, kad keliauja namo. Seržantas liepė jį praleisti. Vėliau Karo ministerija Kobbo elgesį pavadino „dovanotina klaida“. Tačiau tą pačią naktį Kobbas suklydo dar du kartus: Haroldas buvo nedelsiant praleistas per tiltą. Po kelių minučių ant tilto pasirodė arklininkas, iš kurio Peinas ir Haroldas buvo pasiskolinę žirgus, pažadėdami juos grąžinti iki 9 valandos vakaro. Štai šitą arklininką ir sulaikė seržantas Kobbas, nors šis sakė, kad pagrobti jo žirgai. Arklininkas grįžo į miestą ir apie tai pranešė policijai. Policininkų prašymas duoti žirgus nusikaltėlių gaudynėms kariuomenės štabe buvo atmestas.

Kitoje Anakostijos pusėje bėgliai – Butsas ir Haroldas – susitiko ir naktį į balandžio 15 d. šuoliavo iš anksto numatyto keliu, bet sulaužytos kojos skausmas privertė Butsą užsukti pas jam pažįstamą daktarą Semiuelį Maddą. (Vėliau teisme daktaras gynėsi nepažinęs Butso, nes šis prisidengęs veidą šaliu. Bet teismas juo nepatikėjo, nusprendė, kad Maddas padėjo bėgliams – daktaras buvo nuteistas kalėti iki gyvos galvos.)

Tuo metu Vašingtone pasisekė sučiupti Ljuisą Peiną ir Džordžą Etcerođtą. Buvo atkreiptas dėmesys į kažkokios ponios Sarratt pensiją, kuriame buvodavo Butsas. Ponia buvo areštuota, bet jos sūnaus Džono Sarratto areštuoti nepasisekė.

Karo ministras Stentonas pareiškė, kad kiekvienas, padėjęs bėgliams, bus nubaustas mirtimi. Už Butso galvą paskelbtas atlygis – 100 000 dolerių, už Haroldo – 25 000.

Bėgliai apsistojo už 125 kilometrų nuo Vašingtono pas vieną fermerį ir sakėsi esą Konfederacijos kareiviai, grįžtantys namo. Šioje sodyboje jie ir buvo rasti. Kareiviai buvo gavę įsakymą paimti juos gyvus. Apsupę daržinę, kurioje buvo bėgliai, kareiviai pareikalavo pasiduoti, o priešingu atveju pagrasino uždegti daržinę. Haroldas pasidavė, o Butsas pasiliko daržinėje ir sušuko, kad visus kareivius iššaudys. Kareiviai uždegė daržinę. Per plyšį jie matė, kaip Butsas blaškosi nerasdamas išėjimo. Tada vienas kareivis šovė į Butsą. Sužeistą Butsą ištraukė iš degančios daržinės. Paryčiui Butsas mirė. Prie numirėlio rastas jo dienoraštis. Tik po keleto metų brigados generolas **Lafajetas Beikeris** (Pilietinio karo metu buvęs policijos viršininkas) Kongreso komisijoje pareiškė, kad dienoraštį buvo perdavęs karo ministrui Stentonui, o kai ministras dienoraštį grąžino Beikeriui, trūko keleto puslapių. Stentonas pareiškė, kad tų puslapių dienoraštyje nebuvo tada, kai dienoraštis jam buvo perduotas.

1865 m. gegužės 9 d. prasidėjo teismas. Liepos 7 d. nuosprendis buvo įvykdytas – **Peinas, Haroldas, Etcerochtas ir Meri Sarratt** buvo pakarti, nors jokia Sarratt kaltė nebuvo įrodyta. Vėliau jos mirtis pavadinta teisminiu nužudymu. Faktiškai ji buvo pakarta vietoje sūnaus Džono, dalyvavusio sąmoksle ir pabėgusio į Kanadą. Amerikiečių istorikas **Teodoras Rosko** mano, kad Stentonas leido jam pasislėpti. Kai praėjus keturiems mėnesiams po Linkolno nužudymo JAV konsulas Londone pranešė į Vašingtoną, kad Sarrattą matė Anglijoje, konsului buvo atsakyta, kad, pasikonsultavus su karo ministru, nuspręsta, jog ko nors imtis nėra tikslinga. Vėliau Sarrattas pastebėtas Italijoje. Stentonas vėl nenorėjo nieko imtis. Valstybės sekretorius Sjuardas padedamas jūrų ministro, pasiekė savo. 1866 m. gruodžio mėnesį į Egiptą buvo pasiųstas paketas su įsakymu sučiupti Sarrattą. Teisme nepasisekė ką nors įrodyti.

Praėjo beveik 100 metų, ir 1961 m. Filadelfijoje bukinistų parduotuvėje buvo parduodama knyga, priklausiusi brigados generolui Beikeriui. Generolo ranka knygos viršelyje 1868 m. gegužės 2 d. įrašyta: „Mane nuolat persekioja. Tai profesionalai. Man neįmanoma nuo jų pabėgti“. Alegorijos forma baikeris pasakojo apie Linkolno nužudymą: „Gyveno Naujojoje Romoje trys žmonės: Judas, Brutus ir Šnipas. Kai nugalėtasis [Brutus – V.K.] merdėjo, atėjo Judas ir pagerbė tą, kurio neapkentė. Pamatęs, kad nugalėtasis mirė, Judas pasakė: „Dabar jam amžinybė, o man nacija!“. Paskutinius žodžius galima suprasti kaip parafrazę žodžių, Stentono pasakytų po Linkolno mirties: „Dabar jis priklauso amžinybei“. Pabaigoje Beikeris parašė: „Jeigu kas paklaus, kas atsitiko Šnipui – tai buvau aš, Lafajetas Beikeris“. Po kelių mėnesių Beikeris mirė. Jau tada kilo įtarimas, kad buvusį policijos viršininką nunuodijo.

Tikrosios prezidento nužudymo priežastys liko **neišaiškintos**.

Dešimtmečiais buvo laikoma, kad šešioliktojo JAV prezidento nužudyme nėra nieko neaiškaus: juodaodžiai jį garbino kaip Mesiją, o vergvaldžiai laikė mirtinu priešu. Vienas vergvaldystės fanatikas nužudė prezidentą, panaikinusį vergiją Jungtinėse Valstijose. Žudikas buvo 26 metų aktorius Džonas Vilksas Butsas. Po žmogžudystės Butsas bandė pabėgti, bet buvo užmuštas. Butso bendrininkai ir tie, kurie buvo susiję su pasikėsiniu į Valstybės sekretorių Viljamą Sjuardą ir į vice prezidentą Andrių Džonsoną, buvo griežtai nubausti: keturi iš jų pakarti.